

Kapitola 5

Spolková republika Německo v české zahraniční politice¹

Vladimír Handl

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

„Možná jednoho dne se budou Němci stěhovat do Československa, aby tam hospodařili, pracovali, prožívali závěr svého života... Dnes jsme ovšem od takové budoucnosti na hony vzdálení...“, mnil vydavatel uznávaných *Frankfurter Allegemeine Zeitung* Johann Georg Reißmüller v době podepsání smlouvy o dobrém sousedství v únoru 1992.² O dvacet let později byly právě výše popsáné projevy sblížení součástí normality česko-německého vztahu.

Rok 2012 byl skutečně rokem kulatých výročí, která umožňují zpětně hodnotit dosaženou úroveň vztahů. Vedle 20. výročí podpisu československo-německé smlouvy šlo i o 15. výročí podpisu deklarace o otázkách minulosti a 20. výročí vzniku deklarace o česko-saské spolupráci. Kvalitu vztahů a české politiky vůči Německu charakterizovala kontinuální linie intenzivní spolupráce, podporované napříč politickým spektrem na jedné straně a ideově definované distance části politické scény od politiky SRN na straně druhé. Nejvýraznějším projevem prvního byla bezprecedentně „hvězdná“ styková agenda roku 2012: Prahu navštívili tři ze čtyř nejvyšších ústavních představitelů SRN (prezident, předseda spolkového sněmu a kancléřka). Druhý fenomén představovala pokračující de-evropeizace vztahu se SRN.

Východiska

Rok 2012 přinesl další zvýraznění role SRN jako „nedobrovolného hegemonu“ eurozóny³, a česká politika musela hledat odpověď na nyní prakticky dvojčedinou otázku: na vztah k evropské integraci (záchraně eura a reformě EU) a k Německu jako hlavnímu protagonistovi tohoto procesu současně. Na jedné straně se rozvíjí dynamická spolupráce a sílila sounáležitost se „severní skupinou“ v rámci EU, jejímž ústředním aktérem je právě Německo. Česká politika, hospodářské kruhy, a do značné míry i veřejnost, se se „severní skupinou“ implicitně ztotožňovaly. To přispívalo k re-

lativní jistotě v české společnosti a stabilizovalo i vztah s Německem: podvědomý pocit, že jsme jako „severské státy“ všichni „na jedné palubě“ s akceschopným Německem „u kormidla“, zjevně uklidňovala politiku, byznys i veřejnost.

Na druhé straně to ovšem byly především nestabilita české vnitřní politiky a její obsahová prázdnota, polarizace ve vztahu k EU, které zásadním způsobem oslabovaly schopnost české politiky realizovat hodnověrnou, předvídatelnou a přitažlivou politiku – mj. i vůči Německu.

Dvacet let po podepsání československo-německé smlouvy⁴ a patnáct let od stvrzení česko-německé deklarace⁵ tak politickým vztahům dominovala klíčová evropská témata. Otázky minulosti hrály na politické úrovni spíše symbolickou úlohu a českou a německou politiku častěji spojovaly, než dělily; klesal jejich význam v politice a rostl ve společenském povědomí a občanských aktivitách. Praktická a decentralizovaná spolupráce se rozvíjela již tradičně dynamicky, nenarážela na politické, ale spíše administrativně-manažerské a finanční limity.

Nepřekvapivě tak v české politice vládla poměrně široká shoda ohledně významu Německa pro Českou republiku jako hospodářského partnera. Podle koncepce zahraniční politiky ČR (2011) je ostatně Německo „strategický partner“⁶ a tomu odpovídá i intenzita stykové činnosti na všech úrovních.

Jako potenciálně výrazný se jevil integrativní efekt rozpočtových omezení (obrazně řečeno „dluhové brzdy“), jež se stala pevnou součástí politiky v obou zemích od nejvyšší až po lokální úroveň. Vedle stále efektivnější společné snahy o získání projektů EU pro rozvoj příhraničních regionů (např. evropské projekty Cíl 3), sílila tendence k propojování zdrojů obou zemí zejména v oblasti veřejných služeb: cílem byla jak finanční úspora, tak zvyšování jejich kvality a dosažitelnosti. Vedlejším „produktem“ pak je vytváření podmínek pro ještě intenzivnější soužití.

Během roku 2012 nebyly přijaty žádné zásadní strategické a koncepční materiály, které by mohly nově definovat vztah k SRN. Došlo nicméně k některým obsahovým posunům. Jeden se týkal oživení spolupráce mezi V4 a SRN, kdy se visegrádské země snažily získat SRN pro větší angažovanost ve střední Evropě. Druhý posun představovala snaha využít instituce Diskusního fóra pro intenzivnější dialog mezi oběma stranami.

Politický kontext

Hlavní charakteristika vztahu české politiky k Německu byla spojena s pokračující polarizací v otázkách evropské integrace a naopak se sblížením pozic hlavního politického proudu v otázkách minulosti.

Především v evropských otázkách vztahu k Německu se nebývale výrazně vyprofiloval menšinový pravicově-konzervativní až ultrakonzervativní proud. Nešlo o jev nový; naopak tato extrémní linie českého diskurzu zatěžovala debatu již od od půlky devadesátých let. Vychází z odmítání nadnárodní spolupráce (a role Německa) jako hry konspiračních sil (tzv. Bilderberg jako centrum skutečné „světovlády“, role tzv. „iluminátů“ kolem následníků Václava Havla), popř. vůbec „dílo Satana“. Šlo o okrajový politický fenomén, který představovaly jednotlivé osobnosti a jejich publikace, webové projekty a či organizace, jako Michal Semín a Ladislav Bátora (organizace

D.O.S.T.), Adam Bartoš (redaktor webové stránky *Freeglobe.cz*, propojené ovšem se stránkou *Parlamentnilisty.cz*) či Petr Hájek, jenž se v roce 2012 prezentoval svou knihou *Smrt v sametu* (v níž označuje V. Havla za Antikrista). Tyto pozice by zůstaly marginálními výstřelky, kdyby se nemohly opírat o podporu prezidenta Václava Klause, který např. blog A. Bartoše označil již v roce 2010 za „geniální“⁷, postavil se za ultrakonzervativního L. Bátoru při jeho jmenování do funkce poradce na ministerstvo školství (prohlásil kritiku jeho extrémních názorů – které za tragédií Evropy označují považují nejen EU, ale již osvícenství – za „novou hilsneriádu“).⁸ Podobně dlouhodobě působí jeho následovníci v ODS, zčásti ovšem i arcibiskupský palác a KSČM. Bizarnosti a deviantní představy o formování politiky v ČR, EU i na globální úrovni se touto cestou postupně etablovaly jako součást české politiky a image ČR v mezinárodních vztazích, přispěly k pádu prestiže a hodnověrnosti ČR v německém prostředí; dále navíc dezorientovaly veřejnost, a to právě v době hledání východiska z krize české a evropské politiky. Česká ultrakonzervativní linie politiky *de facto* od znovuzvolení prezidenta V. Klause postupně vyvíjela tlak na nejistou pozici premiéra Petra Nečase a postupně marginalizovala ČR právě v době, kdy se na evropské scéně a v německé politice objevil prostor pro odvážné a připravené aktéry. ČR nicméně zůstávala vítaným spojencem SRN při prosazování odpovědné rozpočtové politiky EU i členských zemí.

Ambivalentní situace politiky ČR ve vztahu k Německu byla tedy především výsledkem prohlubující se koncepční a ideové nejednotnosti české politiky a politické a hodnotové nekompatibility mezi ČR a Německem. I hlavní proud české politické scény byl totiž rozdělen mj. podle postoje vůči národnímu státu a otázce sdílení suverenity na nadnárodní úrovni.⁹ „Národně-státní“ politický proud vždy vnímal stát jako ústřední stavební prvek, preferoval mezivládní model integrace, v radikální formě jakékoli sdílení suverenity odmítal, protože se obával nejen dominance ze strany Bruselu, ale nyní i Berlína. Tyto pozice byly nejvíce zastoupeny v Občanské demokratické straně (ODS) premiéra Nečase, vybavené převážně neoliberalním programem. Dále k tomuto proudu patřila zbytková vládní strana Věci veřejné (VV) a tradičně zejména komunisté. „Národně-federativní“ pozice rovněž vždy trvala na národním státu, v různé míře ovšem akceptovala posilování nadnárodní „sdílené suverenity“ v EU, a neodmítala proto vůdčí roli SRN – naopak sdílela s polským ministrem Radoslawem Sikorským jeho apel na Německo, aby se ujalo vůdčí role EU. Toto směřování zastávaly vládní TOP 09, opoziční sociální demokracie (ČSSD), mimo parlament pak Strana zelených a křesťansko-demokratická KDU-ČSL. Problém spočíval v tom, že i když tyto strany s národně-konzervativní odpovědí na otázku EU/Německa nesouhlasily, nebyly schopny se vývoji reálně postavit a ve veřejném prostoru zůstala jejich pozice poměrně nevýrazná.

TOP 09 za této situace od svého vzniku přejímala roli hlavního partnera německých vládních stran: v únoru se navíc stala členem Evropské lidové strany (EPP), nejsilnějšího politického uskupení v EU a Evropském parlamentu, v němž mohla přímo spolupracovat s jeho vedoucí silou – CDU-CSU. To byl více než symbolický rozdíl ve srovnání s ODS, která z EPP vystoupila v roce 2009 a stala se součástí marginálního parlamentního klubu skeptických reformistů Evropských konzervativci a reformisté (ECR), kde jsou vedoucí silou britští konzervativci.

Jestliže byly strany vládní koalice ve svém přístupu rozděleny (viz níže), naráželo zaměření německé vládní politiky na striktní rozpočtovou disciplínu a zaměření čistě na export dlouhodobě na výhrady ČSSD: Strana odmítala, že by evropskou krizi mohly vyřešit pouhé škrty a záchranné balíčky.¹⁰ Podporovala Fiskální pakt, považovala jej ale pouze za dílčí opatření, a požadovala aktivní politiku podpory růstu a vytváření pracovních míst.¹¹ Podobně kritizovali záchranná opatření i menšinová „euroaktivisté“ a pragmatičtí v KSČM. Celkově byl ovšem evropský program ČSSD kompatibilní s německým permisivním konsenzem ohledně EU¹² a podobně se orientovaly i mimoparlamentní Strana zelených a KDU-ČSL.

Odborový svaz trvale odmítal redukci rozpočtových deficitů zemí EU jako „základní recept na řešení zadlužení“, protože „vede nevyhnutelně ke ztrátě dynamiky ekonomik evropských zemí a tedy k dalšímu prohlubování krize“.¹³

Výsledkem českého hledání odpovědi na dvojjediné dilema vztahu k EU/SRN tak bylo na straně ODS pokračování částečné de-evropeizace vztahu se SRN, jež konstatovala již ročenka 2011, v ostatních stranách (kromě euroskeptické KSČM) pak balancování mezi podporou politiky SRN a výhradami vůči jejímu hospodářskému liberalismu.

Od tohoto striktního německého kurzu na vyrovnaný rozpočet se distancoval předseda ústavního soudu Pavel Rychetský (ČSSD), který odmítl „cestu hrubého neoliberalismu“, kterou se podle něj vydala část evropských zemí včetně ČR, protože vede k prohloubení nejistoty a „sociálních propastí“, k demontáži sociálního státu a privatizaci veřejných funkcí státu.¹⁴

Bylo až překvapivé, že matení pojmů, hodnot a orientačních bodů české politiky příliš nezatížilo dlouhodobé postoje veřejnosti. Německo nadále (jako již po deset let) patřilo do středního pole sympatií občanů ČR – spolu s USA, Itálií či Chorvatskem.¹⁵ Rovněž německou politiku v EU vnímala veřejnost zjevně bez většího vzrušení. Nejsou sice k dispozici výzkumy týkající se hodnocení přímo této otázky. Nicméně, v médiích se politika Evropské unie v oblasti záchrany eurozóny v zásadě oprávněně spojovala především s Německem. Názory na EU a na šance eurozóny na přežití tak nepřímou napovídaly o vnímání Německa. V pozitivním hodnocení tak převládalo vnímání EU jako instituce zaměřené na hodnoty demokracie (68 %), spolupráce (67 %) a solidarity (54 %). Posílení role SRN a velkých zemí obecně ovšem reflektovalo to, že EU byla vnímána jako komunita spravedlnosti nebo rovnosti jen menšinou dotázaných (38 % a 32 %).¹⁶ Počátkem roku převládla skepse ohledně záchrany eura a tedy i úspěšnosti německé politiky v této oblasti (61 % ku 39 % dotázaných); v průběhu roku ale důvěra znovu postupně rostla, takže se počátkem 2013 negativní a pozitivní očekávání vyrovnala.¹⁷

Kontinuitu představovala nechuť, popř. neschopnost české politické scény řešit klíčovou otázku, a to, že je ČR ohrožena nikoli „německou rozpínavostí“, ale nezájmem, který německá společnost ve vztahu ke střední Evropě včetně České republiky projevuje. Na význam zájmu o sousedy upozornil při 20. výročí československo-německé smlouvy z roku 1992 i ministr zahraničních věcí Guido Westerwelle¹⁸, v české politické diskusi ovšem toto téma absentovalo.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Styky

Bylo by zavádějící vnímat sérii návštěv na nejvyšší úrovni jako výraz mimořádného významu ČR pro německou politiku: do jisté míry šlo o souhru okolností (např. prezident Joachim Gauck přijel na nástupní návštěvu, jež následovala poté, co nahradil odstoupivšího prezidenta Christiana Wulffa; návštěva Norberta Lammerta byla dlouhodobě plánovaná). V každém případě byly ovšem návštěvy výrazem dobře fungujících vztahů a charakterizovaly úroveň práce české diplomacie – jak Ministerstva zahraničních věcí ČR, tak velvyslanectví v Berlíně. Zároveň styková agenda potvrdila, že jedním z hlavních problémů vzájemných vztahů je česká politika sama o sobě: turbulence na české politické scéně znemožnily, aby do ČR zavítal dokonce i čtvrtý z nejvyšších představitelů SRN – předseda Spolkové rady, kterým byl od roku 2012 bavorský premiér Horst Seehofer.

Obecně byla na personální úrovni otázka německé role v EU poměrně neproblematická: mezi českými a německými politiky fungovaly konstruktivní vztahy, i s kancléřkou Angelou Merkelovou; ta je ostatně po Baracku Obamovi druhou zahraniční politickou osobností, k níž mají Češi největší důvěru.¹⁹

Vrcholem stykové agendy byla oficiální návštěva Spolkového prezidenta J. Gaucka (10. října). V listopadu (13.–14.) byl v Praze na oficiální návštěvě předseda Spolkového sněmu N. Lammert. Premiér Nečas a kancléřka Merkelová se setkali 23. února v Messebergu a poté během pracovní návštěvy kancléřky v Praze (3. dubna).

6. března přijel do Prahy na slavnostní připomenutí 20. výročí podpisu Smlouvy mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a přátelské spolupráci v Senátu PČR ministr zahraničních věcí G. Westerwelle.

Styky na zemské úrovni zahrnovaly dvě návštěvy saského premiéra Stanislaw Tillicha (18. června a 5. prosince) a Prahu navštívil také ministerský předseda Saska-Anhaltska Reiner Haseloff.

V SRN uskutečnil oficiální návštěvu předseda Senátu PČR Milan Štěch (1.–2. března). Prezident ČR V. Klaus pracovně navštívil Drážďany (19. března), Berlín (15.–16. června) a Bayreuth (13. prosince).

Evropská unie

Fakt, že Česká republika neplatí eurem a v nejbližší době ho nepřijme (ODS navíc chce o euru zavést referendum), umožňoval vládě nepodílet se na opatřeních eurozóny, se kterými Německo přicházelo. Paradoxně ale zároveň ve stejných kruzích rostly obavy z posilování rozhodovacích mechanismů v rámci eurozóny a oslabení postavení jejích nečlenů.

Česká republika tak reagovala na postupně se upřesňující německý scénář řešení krize eurozóny značně diferencovaně. V zásadních otázkách se rozcházela i samotná exekutiva – premiér P. Nečas (ODS), ministr zahraničních věcí Karel Schwarzenberg (TOP 09), ministr financí Miroslav Kalousek (TOP 09) a prezident V. Klaus (ODS). Rozdělená ovšem byla i opozice. Situaci komplikovalo i to, že ani německá

politika nebyla zcela jednotná, její přístup měl charakter postupných a často neúplných kroků, a byl proto často kritizován německou levicovou opozicí a zahraničními partnery, včetně USA.

Pokud jde o politickou sféru, a to dokonce od levého po pravý střed politického spektra, převládala blízkost hospodářských kultur ČR a SRN a identifikace se „severskou skupinou“²⁰: směřování k vyrovnanému rozpočtu, nízké inflaci, posilování konkurenceschopnosti exportně orientovaného hospodářství a dosahování přebytku zahraničního obchodu, většina české politiky a byznysu byla blízká základním přístupům německého ordoliberalismu. Česká republika proto podpořila německý tlak na prosazování fiskální disciplíny včetně integrace *Schuldenbremse* do legislativních dokumentů členských států eurozóny, tedy i za cenu zásadních rozpočtových škrtů.

Německo navíc získalo ČR pro středovou pozici při jednání o finančním rámci EU na léta 2014–2020; ČR tak patřila jak ke skupině „přátel koheze“ (zejména nových členských států střední a východní Evropy), tak „přátel lepšího využití fondů“ (čistých plátců EU) a pomáhala tak přemostit rozdíly mezi oběma tábory, což německá politika oceňovala. Od roku 2010 ovšem ODS prováděla politiku izolace ČR od eurozóny a od právních nástrojů, institucionálních struktur a jakýchkoli nových integračních snah. Premiér Nečas označil stabilizaci eura za prioritní zájem ČR²¹, odmítl ale pakt Euro Plus stejně jako Fiskální pakt. Zdůraznil mezivládní princip v EU, který ovšem při záchraně euro převládá i v německé politice. Na rozdíl od německé pozice ovšem usiloval o EU variabilní geometrie, v níž se má celý mechanismus diferencovat podle předmětu spolupráce.²² Preferoval tedy tak jakousi formu Evropy „à la carte“²³ právě v době, kdy německá politika hledala cestu jak zabránit vnitřnímu rozpadu EU. Přitom si zástupci ODS byli vědomi toho, že se EU, aby byla úspěšná a obstála v globální konkurenci, bude muset sjednocovat – a to ne na úkor disciplinovaných států severu Evropské unie.²⁴

Tento rozpor se snažil premiér překlenout tím, že v průběhu návštěvy kancléřky Merkelové prezentoval ČR jako „stínového signatáře“ Fiskálního paktu a zavázal se k dobrovolnému plnění jeho ustanovení.²⁵

Ministerstvo zahraničních věcí se stavělo ke kurzu německé politiky v zásadě s pochopením, ministr Schwarzenberg vystupoval za přistoupení k Fiskálnímu paktu alespoň k pozdějšímu datu a TOP 09 kritizovala premiéra Nečase, protože neúčast na paktu by mohla ČR vážně poškodit.²⁶ Ministr Schwarzenberg prosazoval názor, že euro nemá představovat fetiš a že by EU bez eura přežila, jeho záchranu ale podporoval.²⁷ Ovšem ministr financí za TOP 09, M. Kalousek, stejně jako ODS, se stavěl převážně skepticky k snaze německé politiky posilovat centrální kontrolu rozpočtů členských zemí, k posilování role EK, k přesunu pravomocí v rozpočtové oblasti a k závaznější koordinaci hospodářských politik. Spolu s ODS, Českou národní bankou a prezidentem Klausem se obával vznikající bankovní unie, včetně nové role ECB; tento postoj ale nebyl zcela protikladný Německu, které ve věci bankovní unie postupovalo velmi obezřetně a stejně jako ČR se snažilo její realizaci oddálit.

„Národně-státní“ proud v české politice vnímal německé vedení v EU jako problematické, popř. nepřijatelné. Menšinová část již před eurokrizí vinila SRN z hegemonie a diktátu: V. Klaus již v roce 2010 konstatoval, že „Německo získalo mírovou cestou

jasnou evropskou hegemonii, o níž bezúspěšně vedlo dvě světové války“.²⁸ P. Hájek, vicekancléř prezidenta Klause, uvedl, že se ČR dostala zpět pod německý protektorát a že je Evropská unie pokusem vytvořit „Čtvrtou říši“.²⁹

ODS zdůrazňovala princip mezivládní spolupráce, kritizovala ale zároveň skutečnost, že se hlavní evropské iniciativy připravují především na mezivládní úrovni v německo-francouzském tandemu a menších skupinkách zemí. S německým vedením naopak v zásadě neměl problém proud „národně-federativní“: ministr Schwarzenberg (TOP 09) nicméně kriticky uváděl, že by se Němci neměli prezentovat jako příklad a zachránce.³⁰

Hlavní problém vztahu k Německu tak byl uvnitř vlády: premiér (ODS) se rozcházel s německou politikou i s vlastním ministrem zahraničí (TOP 09), zejména pokud šlo o institucionální posilování EU a směřování k politické unii.

Zahraniční a bezpečnostní politika

Neexistence jednotné zahraniční politiky ČR (podle některých názorů neexistence zahraniční politiky vůbec) se odrážela i na vztazích s Německem:

Česká diplomacie hledala nové možnosti spolupráce se SRN ve vojensko-bezpečnostní oblasti. Tento trend představil např. ředitel multilaterální sekce MZV Daniel Koštoval: během bezpečnostní konference v Senátu Parlamentu ČR vyslovil nabídku německé straně k zintenzivnění spolupráce, vyslovil se pro větší propojení zemí V4, Německa a Rakouska v této oblasti.³¹ Následně mezi MZV a německým ministerstvem zahraničních věcí a ministerstvem obrany probíhaly konzultace, jež se prostor pro spolupráci snažily jasněji vymezit.

Hmatatelným příkladem zvýšené intenzity vojenské spolupráce bylo uvedení dlouho plánované mezinárodní *european battle group* pod velením německého Bundeswehru (zúčastnily se dále jednotky Rakouska, Chorvatska, Irska a Makedonie) do služby pro druhou polovinu roku.³² Ministr obrany Alexandr Vondra také jednal v Berlíně o možnosti, aby velitelství vznikající *battle group* jednotky zemí visegrádské skupiny mohlo využívat evropské operační velitelství v Postupimi.³³ Armáda dostala nabídku, aby měla své zástupce v organizační struktuře mezinárodního velitelství pro plánování a vedení operací NATO a EU na vyšší než brigádní úrovni.³⁴ Širší kontext aktivizace kontaktů v této oblasti poskytlo i české předsednictví ve Visegrádské skupině a schválení dokumentu, který shrnoval postoje zemí V4 v předvečer vrcholné schůzky NATO v Chicago.³⁵ Zájem o vojensko-bezpečnostní spolupráci SRN a V4 se projevil především ve vzájemných konzultacích.

Dalším předmětem jednání na bilaterální úrovni bylo rozšíření EU. Zde česká diplomacie systematicky vystupovala za pokračování rozšiřování EU na Balkáně a argumentovala důležitostí pozitivní motivace pro vnitřní demokratickou transformaci daných zemí. Německá strana dávala přednost vnitřní konsolidaci EU a vycházela z negativních zkušeností s některými novými členskými státy – zejména Bulharskem a Rumunskem, do jisté míry ovšem i s Českou republikou (viz suverenistické pozice prezidenta Klause a jeho následovníků³⁶, vysoká korupce při využití strukturálních fondů a v Sasku a Bavorsku zejména přeshraniční kriminalita).

Na vnitřní diferenciaci české politické scény narážel tradičně i pohled na hospodářské zájmy a kulturní jinakost. Na jedné straně konzervativní a zároveň hospodářsky pragmatické postoje vyjadřoval premiér Nečas a těsný okruh spolupracovníků prezidenta Klause: Nečas se tak distancoval od provokativní skupiny Pussy Riot stejně jako od akcí na podporu autonomie Tibetu³⁷, prezident Klaus vyzval k přátelství s Čínou.³⁸ Německá politika se přitom v téže době snažila rozvíjet dobré vztahy s ruskými a čínskými partnery a dávat přitom najevo nesouhlas s některými postupy státní moci v obou zemích.

Na druhé straně znepokojení atlantisté v české politice údajně hledali oporu v USA, včetně případného pronájmu stíhaček F-16 – zjevně ve snaze zvýšit potenciál odstranění ve vztahu k Rusku; podle *Wikileaks* se představitelé české diplomacie ve většině otázek obranné politiky neshodují s Německem, a to i při jednání v NATO.³⁹ Takový postoj, pokud by se potvrdil, by ovšem neznamenal změnu, naopak by naznačoval pokračování nedůvěry, kterou ve vztahu k německé politice vůči Rusku mají české atlantické kruhy již tradičně; rovněž rozhovory s pracovníky MZV potvrzují, že se v některých podstatných tématech česká a německá politika v NATO rozcházejí. Naopak levicová politická opozice většinou vnímala německou politiku pozitivně. Politika Angely Merkelové vůči Rusku ovšem značně vystřízlivěla nejpozději od „rošády“ Putin–Medveděv a po zásazích proti protestujícím v Moskvě na konce roku 2012.

Hospodářská spolupráce, doprava

Na Německo připadalo 31,5 % českého exportu a 25,6 % importu a SRN tak nadále představovala zdaleka nejvýznamnějšího hospodářského partnera ČR.⁴⁰ Pokračoval trend, kdy postupně roste český export, kdežto import nedosahuje úrovně roku 2008, a tak trvale roste pozitivní saldo vzájemného obchodu (v roce 2012 rekordních 267,2 mld. Kč).⁴¹ Česká republika byla více provázaná s německým subdodavatelským řetězcem než tradiční západní partneři-sousedé Německa Belgie nebo Dánsko.⁴² Stejně jako v minulých letech nicméně pokračoval pokles podílu SRN na českém zahraničním obchodě. Projevoval se tak pozitivní efekt členství v EU, které otevřelo ČR ekonomickým aktivitám v dalších zemích EU a rovněž zvýšení diverzifikace zahraničního obchodu ČR na mimoevropské trhy.

Podle analýzy obchodního oddělení velvyslanectví v Berlíně byl nedostatkem české hospodářské pozice vůči Německu fakt, že se české firmy dosud nevymanily z pozice hospodářských partnerů, kteří svou přitažlivost stavějí na nízkých cenách a mzdách, a nebyly se schopny přeorientovat na kvalitativní faktory produktivity. Nepřestoupily tak na německém trhu z pozice subdodavatelů do pozice generálních dodavatelů. Exporty do Německa proto nadále pocházely hlavně od firem pod zahraniční kontrolou. Českým firmám v Německu chyběla vlastní podnikatelská báze a byly závislé na různých mezičláncích. Česká republika by tak měla nejen usilovat o to udržet v ČR hlavní nositele českých exportů do Německa, tj. zahraniční firmy, ale také usnadňovat českým firmám cestu na německý trh a pomáhat jim v tom, aby se na něm mohly udržet.⁴³ Hospodářští experti uvádějí, že zkušenosti některých českých koncernů (EH či Agrofert) ukázaly, že v Německu lze investovat a investice mohou být zajímavé z důvodu stability německého podnikatelského a právního prostředí.

Česká republika sice opět získala první pozici před Slovenskem v žebříčku atraktivity zemí střední a východní Evropy pro německé investory; pozitivní byla skutečnost, že poprvé poklesla přitažlivost, kterou měla pro zaměření německých investorů, angažovaných v ČR, Čína. Je však třeba připomenout, že ČR selhávala při řešení již téměř chronických problémů: nedostatku kvalifikovaných pracovních sil, slabé jazykové vybavenosti, vysoké korupce, nízké vymahatelnosti práva a výkonnosti státní správy, nepředvídatelnosti vývoje vládní politiky (pro německé partnery je nepochopitelné, jak funguje vláda, v níž po dvou letech zůstanou z původní sestavy pouze premiér a čtyři ministři).⁴⁴ Klesala tak spokojenost s fungováním českého státu obecně a před tvůrci české ekonomické politiky stála výzva řešit dlouhodobý trend zhoršování podmínek podnikání v ČR.⁴⁵

Jedním z klíčových a nedořešených témat byl další rozvoj dopravní infrastruktury. V německém Furth im Wald podepsalo vedení regionů a zemští radové (Plzeňský kraj a představitel vlády Horní Falce) Deklaraci o výstavbě železniční trati z Mnichova do Prahy.⁴⁶ Výstavba této tratě stejně jako modernizace silničních komunikací představovaly pro Plzeňský kraj a pro Horní Falc prioritu, protože nedostatky infrastruktury brzdily hospodářský vývoj celé oblasti a přispívaly k jejímu vyliďňování.⁴⁷ V souvislosti s německou reformou správy vodních toků nadále probíhal „boj“ o obnovení, resp. zachování plné splavnosti Labe na německém úseku. Jeho význam z pohledu české vnitrozemské plavby spočíval v propojení ČR s námořním přístavem v Hamburku.

Pokračovaly snahy české strany na vybudování rychlostního železničního koridoru mezi Berlínem, Drážďanami a Prahou. Rostl význam i regionálních příhraničních projektů. Například příhraniční dopravní systém EgroNet zahrnoval v Sasku, Bavorsku, Durynsku a Česku území rozlohu asi 15 000 km² s přibližně 3,2 mil. obyvatel. Podílelo se na něm 63 dopravních podniků (železnice, autobusy, tramvaje), které obsluhovaly kolem 700 dopravních cest s více než 7000 zastávek.⁴⁸

Energetika

Hlavními tématy zůstala výstavba dvou nových bloků jaderné elektrárny Temelín a přetoky elektrické energie ze severu Německa do ČR. Česká strana postupovala podle vstřícného návrhu, který v roce 2011 adresoval premiér Nečas kancléřce Merkelové: občané SRN (stejně jako dalších sousedních zemí) mohli v prodlouženém termínu do 18. června podávat námítky k posudku o dopadech výstavby na životní prostředí.⁴⁹ Jak odborný text posudku, tak veřejná expertní debata, konaná v Pasově, ovšem přitáhly jen minimální pozornost.⁵⁰ Efekt tak byl spíše politický; němečtí aktivisté i proto považovali vstřícnost české strany spíše za šikovné public relation. Cílem bavorské vlády zůstávalo „přesvědčit českou vládu o energetické změně a o bavorské cestě zdrojů obnovitelné energie“.⁵¹

Bilaterální vztahy zvýšeně zatěžovala otázka neplánovaných přetoků energie, kdy větrné elektrárny na severu Německa způsobují při skokovém nárůstu výroby kritické přetížení přenosové soustavy v ČR a mohou způsobit její kolaps. ČEPS spolu s partnery v zemích Visegrádské skupiny navrhovala rozdělení německého a rakouského trhu na menší části a zvažovala jako krajní a finančně nákladné řešení výstavbu transformátorů na hranici s Německem.⁵² Německá a rakouská obchodní energetická zóna

způsobovala nejen přelivy energie do české a polské přenosové soustavy, ale také blokovala jejich přenosové kapacity. Německo a Rakousko diskusi o zrušení obchodní zóny zcela neodmítaly, nikoli ovšem před rokem 2018.

České pozice se diferencovaly. Premiér Nečas potvrdil, že ČR nechce budovat transformátory a naopak bude investovat 50 mld. Kč do posílení své přenosové soustavy. Bývalý ředitel ČEZ Martin Roman prezentoval velmi rozšířený názor, že by německá strana měla ČR ročně za přelivy platit 7 mld. Kč ročně.⁵³ Ministr Schwarzenberg zase akcentoval skutečnost, že ČR respektuje a dokonce podporuje německé rozhodnutí nahradit využívání jaderné energie obnovitelnými zdroji.⁵⁴

Realizace již v roce 2009 naplánované výstavby přenosové sítě ze severu na jih Německa se ovšem protahovala – z plánovaných 1834 km nových vedení vysokého napětí bylo k roku 2012 postaveno pouze 214 km. Polská strana proto plánovala postavit na své hranici transformátor a česká ČEPS v říjnu oznámila, že plánuje vybudovat transformátory do roku 2017.⁵⁵ Německá strana si byla zátěže a oprávněných obav ČR vědoma a např. bavorská politika se proto soustředila na budování tzv. Durynského elektrického mostu, který by Bavorsko propojil se zeměmi východního Německa.⁵⁶ Převládající dojem nicméně byl, že německá strana problém většinou aktivně neřešila a snažila se jej spíše „zamést pod koberec“. Jak uvádějí expertní kruhy, odmítala opakovaně požadavky české strany na odpojení nadbytečných zdrojů ze sítě v případě nebezpečí přetížení české přenosové sítě. Argumentovala tím, že by v souladu s německými zákony musela ušlý zisk hradit česká strana – tedy ten kdo o odpojení žádal.

Obě země odlišovala míra vstřícnosti vůči ruským dodavatelům, kteří měli zájem investovat do výroby a distribuce na konci řetězce (*downstream*). Německá strana v tom viděla záruku stability dodávek.⁵⁷ Česká pozice byla k takovému postupu zdrženlivá a Praha se obávala přílišného vlivu ruských energetických firem na energetickou bezpečnost.

Ke konci roku společnost NET4GAS prakticky dokončila budování tranzitního plynovodu Gazela (166 km), který je napojen na plynovody OPAL a Nord Stream a zvýší energetickou bezpečnost ČR. Chystal se prodej firmy NET4GAS, provozovatele českých plynovodů, již vlastní RWE, a zájem projevilo pět firem, mj. EPH (Daniel Křetínský) a KKCG (Karel Komárek). Kancléřka Merkelová se osobně zasazovala za to, aby prodej strategicky významné soukromé firmy proběhl transparentně a směřoval do rukou solidní a spolehlivé firmy.

Vnitro

Celkem stabilně se vyvíjela situace v oblasti vnitřní bezpečnosti. Jestliže v širším pásmu česko-německého pomezí obecná kriminalita klesala na obou stranách hranice⁵⁸, v některých lokalitách těsně u hranic počet krádeží rostl a pokračoval kritický problém rostoucí kriminality drogové. V saské Horní Lužici, na hranici s Českou republikou a Polskem, byl údajně ohrožen veškerý majetek a krádeže aut zde 60krát převyšovaly německý průměr.⁵⁹ Pět let po zrušení schengenské hranice tak otevřenost vnímalo německé obyvatelstvo v pohraničí s rostoucí obavou. Bavorská europoslankyně Monika Hohlmeierová usilovala o žalobu proti ČR na evropské úrovni.⁶⁰

Bavorsko plánovalo zvýšit namátkové kontroly u hranic a ministr vnitra Joachim Hermann kritizoval ČR za příliš liberální režim.⁶¹ Situace představovala citlivý problém: v některých příhraničních lokalitách nájezdy zlodějů z ČR (a Polska) vedly ke kritickému propadu důvěry v německé instituce i růstu protičeských nálad; pokračovaly i požadavky zablokovat nově otevřené místní přechody hranic.

Rétoricky situaci využil karlovarský radní Václav Sloup (KSČM) k nepřímé legitimizaci hraničního režimu před rokem 1989, když prohlásil, že by si německá strana přála tehdejší ostrahu hranic znovu zavést.⁶²

Řešení situace ovšem může být pouze bilaterální, a proto pokračovala snaha o rozvoj společných instrumentů a mechanismů řešení: od března 2013 by tak měla fungovat česko-saská skupina pro boj proti přeshraniční kriminalitě – zejména proti krádežím aut a převozu drog. 15. května byly otevřeny nové prostory Společného centra česko-německé policieji a celní spolupráce v Petrovicích.

Sub-nacionální úroveň

Rovněž ve vztazích ČR s německými zeměmi zaznamenal rok 2012 intenzifikaci. Premiér Nečas uvedl, že zejména sousední německé země představují „*pomyslnou bránu a zároveň okno do celého Německa*“ a zdůraznil, že „*se sousedními spolkovými zeměmi nás nepochybně pojí nejužší historické, geografické, hospodářské, kulturní a sociální vazby*“.⁶³

Česká strana iniciovala zvýšení politické úrovně zasedání pracovních skupin pro příhraniční spolupráci. Česko-bavorská skupina tak zasedala za přítomnosti členky Poslanecké sněmovny Jany Fischerové (ODS), ředitele odboru MZV Jiřího Čistického, velvyslance v SRN Rudolfa Jindráka, bavorskou delegaci vedla ministryně bavorské vlády pro evropské otázky Emilia Müllerová.⁶⁴ Na MZV v Praze se konalo jubilejní 20. zasedání česko-saské pracovní skupiny (10.–11. září). Spektrum témat spolupráce, jimiž se obě pracovní skupiny již tradičně zabývají, bylo velmi široké a zahrnovalo hospodářství, turistiku a dopravu; zdravotnictví a sociální věci; vnitro; kulturu, vzdělávání a vědu; spravedlnost; územní plánování, spolupráci krajů a činnost euroregionů; životní prostředí, zemědělství a lesní hospodářství.⁶⁵

Regionální bavorští politici požadovali obnovení institutu pověřence pro spolupráci s ČR, který by lépe koordinoval výměnu mezi školami, výuku obou sousedních jazyků a rozvoj infrastruktury, v níž jsou stále nedostatky. Ministerstva dopravy přijala memorandum o rozvoji železniční dopravy.⁶⁶

Na novou úroveň se dostaly vztahy se Saskem tím, že v budově Lužického semináře v Praze, již od roku 2010 může pronajímat od ministerstva školství, byla v červnu otevřena Kontaktní kancelář Svobodného státu Sasko v Praze – první samostatné zastoupení německé země v ČR (Bavorsko je v ČR představováno předsedou Česko-německé obchodní a průmyslové komory Bernardem Bauerem).⁶⁷ Saská kancelář má působit jako kontaktní a informační středisko, jež poskytne zázemí pro podniky, spolky, svazy či instituce, které mají zájem o spolupráci, a bude zprostředkovávat kontakty a různé projekty. Jde o nesporný vrchol česko-saských vztahů, otevření kanceláře provedl během pravidelné návštěvy ČR předseda saské vlády S. Tillich (18. června).⁶⁸ Výbornou úroveň vztahů potvrdil svým vystoupením na Ekonomickém fóru v Dráž-

d'anech i prezident Klaus (19. března). V prosinci navštívil premiér Tillich Prahu ještě jednou, aby spolu s premiérem Nečasem ocenil význam 20. výročí podpisu Společného prohlášení ministerského předsedy Svobodného státu Sasko a předsedy vlády České republiky (5. 12. 1992).⁶⁹

Krátká bilance ukazuje intenzitu vztahů ČR s oběma sousedními zeměmi. Do ČR např. exportuje 2070 bavorských firem a z ČR dováží naopak 998 firem. 74 bavorských obcí uzavřelo partnerství s českými protějšky, funguje 89 vysokoškolských partnerství, v zimním semestru na vysokých školách v Bavorsku studovalo 405 studentů z ČR. 15 792 českých občanů bylo v Bavorsku zaměstnáno. Bavorsko je nejvýznamnějším hospodářským partnerem ČR v SRN (obrat v roce 2011 cca 14,6 mld. EUR), Sasko zaujímá čtvrté místo (obrat 4,5 mld. EUR, což představuje desetinásobný nárůst proti roku 1992).⁷⁰ V roce 2012 fungovalo 102 partnerství saských škol se školami českými. Nejvýznamnější příkladem příhraničního sblížení v oblasti školství zůstalo gymnázium Friedricha Schillera v Pirně, kde již po léta probíhá mj. i bilingvní výuka.⁷¹

Prioritní zaměření na sousední německé země tak v české politice z logických důvodů přetrvávalo, vztahy s ostatními zeměmi ale rovněž patřily k důležitým událostem české politiky: např. 12. dubna navštívil ČR předseda vlády Saska-Anhaltska Reiner Haseloff, který jednal s premiérem Nečasem mj. o energetické spolupráci.⁷²

Na krajské úrovni se česká i německá politika soustředila na efektivní zastupování zájmů v Bruselu a schopnost získávat a efektivně využívat prostředky ve finančním období 2014–2020. Nejlepší cestu k tomuto cíli představuje příhraniční spolupráce, která posunuje bývalé „regiony soudržnosti“ na podstatně vyšší úroveň. Ve spolupráci sedmi krajů tří sousedních států (Jihočeský a Plzeňský kraj, Vysočina, Horní Rakousy, Dolní Rakousy, Dolní Bavorsko a Horní Falce) byl vytvořen nový Evropský region Dunaj–Vltava s populací šest milionů lidí. Rozlohou 60 000 km² je větší než Švýcarsko a má větší hospodářský výkon než Dánsko.⁷³ Regionální projekt ukazuje v praxi na klesající relevantnost státní hranice v otázkách vývoje všech tří sousedních zemí. Region se zaměřuje na vyvážený rozvoj celého území, orientuje se na rychlé a efektivní projednání veškerých podnětů a na využití synergií při zaměření na spojující témata.⁷⁴

Ochrana životního prostředí, práce a sociální věci, zdravotnictví

Agenda ochrany životního prostředí zjevně nepatřila mezi priority vládní politiky a ve vztazích s Německem probíhalo naplňování dlouhodobé agendy spíše než prosazování nové agendy. Nadále se řešil spor o výstavbu jezu na Labi u Děčína: Sasko, stejně jako ekologické organizace, odmítlo kvůli obavám o dopady na životní prostředí i upravený plán výstavby; česká strana má o výstavbu zájem z důvodu prodloužení splavnosti Labe na 345 dní v roce.⁷⁵ Rostla angažovanost obyvatel na místní úrovni: obyvatelé na obou stranách hranice a saská města Pirna a Freiberg se např. stavěli proti vzniku větrného parku, který na Moldavě chtěla postavit firma EP Renewables D. Křetínského. Saská vláda proto za podmínku výstavby označila souhlas veřejnosti.⁷⁶ Pokračovaly výchovné a informační akce, jako česko-bavorský projekt o ekologické gastronomii, šetrné k životnímu prostředí a využívající výhradně regionální produkty.⁷⁷

V oblasti práce a sociálních věcí rok od otevření německého pracovního trhu (květen 2011) potvrdil dlouhodobé odhady expertů: žádná vlna pracovních migrantů do SRN nepřišla, navíc dvě třetiny přichozích tvořili Poláci, 13 % Maďaři a pouhých 7 % Češi.⁷⁸

Projevoval se vedlejší účinek rozpočtových omezení v obou zemích: Demografická krize, rostoucí náklady a snaha řešit rozpočtové schodky měly integrativní efekt a rozvíjely se úvahy o propojování obou národních sociálních systémů ve vybraných oblastech. Stále více německých seniorů např. využívalo pečovatelských zařízení v Čechách a na Slovensku.⁷⁹ Podobně rostl počet pacientů z Německa, kteří se léčili v ČR, přičemž výkony hradily jejich německé pojišťovny.⁸⁰

Ke svému závěru se blížila jednání o „Rámcové smlouvě mezi ČR a SRN o přeshraniční spolupráci v oblasti zdravotnické záchranné služby“; její uzavření by mělo upřesnit obecné podmínky pro příhraniční nasazení záchranné služby. Následně budou moci např. plzeňští krajští záchranáři podepsat již připravenou smlouvu partnery z Bavorska. V Rozvadově a okolí pak budou moci zasahovat záchranáři z Waidhausu, protože záchranáři z Tachova nemohou dodržet stanovený 20 minutový limit dojezdu.⁸¹

Věda, kultura, vzdělání

Jedním ze slabých míst česko-německé vzájemnosti a české politiky v oblasti vzdělávání byl nadále nedostatečný zájem o výuku němčiny. Přitom 90 % německých a rakouských firem, které v ČR podnikaly nebo chtěly podnikat, hledalo zaměstnance, kteří umějí německy. Aktivita v tomto směru vyvíjela nadále především velvyslanectví SRN (např. program „Šprechtíme“) a Rakouska, nově ale také kraje: Asociace krajů 27. dubna podepsala s německým a rakouským velvyslanectvím dohodu o spolupráci při propagaci německého jazyka.⁸²

Další slabší místo českého vztahu (a politiky) vůči Německu nadále představovala jen omezená přítomnost české kultury v německém prostředí. Pozitivní roli tradičně hrál Fond budoucnosti a jeho finanční podpora bilaterálním kulturním aktivitám, pravidelné Dny české a německé kultury (Ústí nad Labem a Drážďany). Povědomí o české literatuře se snažil zvýšit projekt, v jehož rámci v Německu, Rakousku a Švýcarsku cestovaly tři autorské dvojice a účastnily se autorských čtení.⁸³

Pro rozvoj řady projektů a aktivit byly nadále významné prostředky příhraničního programu EU Cíl 3, který např. v česko-bavorském pohraničí disponoval pro léta 2007–2013 asi 2,9 mld. Kč. Z poslední části těchto zdrojů byla financována např. výstavba česko-německého studentského ateliéru pro zpracovávání uměleckého skla se studiovou sklářskou tavicí pecí v bavorském Frauenau.⁸⁴

Univerzity v Plzni a Řezně ukončily populárně vědecký, multi-oborový projekt, který zkoumal důsledky železné opony a vývoj pohraničí po konci studené války. Část výstupů bude využita jako materiál pro vzdělávání.⁸⁵

Pokračovala výzkumná spolupráce Fakulty strojní Západočeské univerzity v Plzni a Vysoké školy v bavorském Deggendorfu.⁸⁶

Koordinační centra česko-německých výměn mládeže Tandem v Plzni a Řezně pokračovala v organizaci vzájemného poznávání dětí do osmi let a pedagogů projektem, který zahrnuje všechny české i německé regiony podél společné hranice.⁸⁷

Novou příležitostí zmapovat a doplnit představu o životě na Šumavě a v Bavorském lese vytvořilo Muzeum Fotoateliér Seidl, které v rámci evropského projektu digitalizovalo 140 000 snímků z let 1884 až 1997.⁸⁸

Lobkovický palác

Pokročilo jednání o prodeji Lobkovického paláce (sídla velvyslanectví SRN v Praze) německému státu: jde o poměrně složitý proces vzhledem k tomu, že nešlo prostě o prodej užitého objektu, ale národní kulturní památky. Česká strana tak musela nejprve ukončit komplexní odhad ceny, který byl následně předán německé straně. Vzhledem k tomu, že se z prodeje stalo politikum, postupovalo MZV tak, aby proces nemohl být napaden ani právně, ani politicky. Česká republika zároveň hledala pozemek v Berlíně, na kterém by mohla stát budova nového velvyslanectví. Provoz dosavadní nevyhovující budova na Wilhelmstrasse stál ročně 10 mil. Kč.

Otázky minulosti

Bývalí hlavní vyjednávači klíčové politické smlouvy, která vytvořila politický a institucionální rámec pro všestrannou spolupráci po roce 1992 – Wilhelm Höynk a Zdeněk Matějka –, na počátku roku na konferenci k 20. výročí smlouvy věrně prezentovali, jak vzdálené byly pozice obou stran v době jednání především v pohledu na společnou konfliktní minulost. Zejména německá strana nebyla připravena na to, jak významná pro českou stranu byla otázka uzavření historických otázek: stín minulosti překrýval i agendu budoucnosti, na kterou se chtěla německá strana soustředit.⁸⁹

O dvacet let později, v roce 2012, přinesly česko-německé vztahy několik událostí, které symbolizovaly novou kvalitu vztahů ve vztahu k minulosti, stejně jako zbývající prvky odporu vůči snahám o usmíření.

Česká politika se vzácně shodla (v případě prezidentské kanceláře velmi neochotně) na pozitivní reakci na dopis německého Spolkového prezidenta J. Gaucka u příležitosti sedmdesátého výročí vyhlazení Lidic a Ležáků. Dopis představoval mimořádné gesto, v němž prezident Gauck potvrdil, že se Německo nevzdává své historické odpovědnosti za nacismus, a navíc označil odpor českých parašutistů a jejich spolupracovníků za inspiraci pro celý svět.⁹⁰ Prezident Klaus v odpovědi dopis ocenil jako významný impulz k překonání zbytků vzájemné nedůvěry.⁹¹ Dopis přivítal premiér Nečas a celá česká politická scéna, v Německu pak i mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení Bernd Posselt, který se ostatně lidickým obětem poklonil osobně ještě v letech 2010 a 2011.⁹² V říjnu pak prezident Gauck jako první spolkový prezident navštívil Lidice.⁹³ Česká politika i veřejnost celkově ocenily jak politický význam návštěvy, tak lidský přístup J. Gaucka k obětem, s nimiž měl možnost se setkat.

Prezident Klaus, který – jak dal mnohokrát veřejně najevo – usmířovací gesta vnímal jako zbytečná, se nakonec ceremonie v Lidicích zúčastnil. Typičtější pro jeho přístup k minulosti nicméně bylo, že si před podpisem vládního návrhu zákona o majetkovém vyrovnání českého státu s církvemi vynutil na premiérovi Nečasovi osobní záruku, že nedojde touto cestou k porušení restituční hranice 25. 2. 1948.⁹⁴

Politika obecně na obou stranách nakládala s tématy minulosti s obezřetností. Na květnovém 63. Sudetoněmeckém srazu v Norimberku neznaly radikální výroky na adresu ČR (kritizován byl ovšem postoj prezidenta Klause), jasně vyznělo přesvědčení, že sblížení mezi českou a bavorskou vládou „zahájilo neodvratně pozitivní vývoj“; bavorský premiér pozval na návštěvu premiéra Petra Nečase.⁹⁵

Premiér Nečas si připravil půdu pro vystoupení v Bavorském zemském sněmu svou účastí a projevem na pietním aktu v Lidicích.⁹⁶ Uzavíral se příběh tzv. chebského lesa: Město Cheb požádalo o registraci česko-německého nadačního fondu Chebský les. Fond by měl z prostředků z doby, kdy v lese hospodařil německý stát, a z příspěvků německé strany podporovat projekty současných i vysídlených Chebanů na obou stranách hranice. Minulost byla ovšem stále více předmětem společenských a akademických aktivit. Tak byl pro veřejnost otevřen internetový portál *Porta fortium* s mnoha tisíci digitalizovanými historickými dokumenty od 12. století (projekt financovala EU v rámci programu Cíl 3).⁹⁷

Obecně platilo, že otázky minulosti přitahovaly – oproti době podepsání smlouvy ČSFR–SRN v roce 1992 a Česko-německé deklarace v roce 1997 – poměrně malou pozornost. Tak i otevření výstavy v kontroverzním Centru proti vyhánění vyvolalo protesty nikoli České republiky, ale Turecka (výstava zahrnuje tureckou genocidu arménského obyvatelstva v letech 1915–1918).⁹⁸

Pokračoval trend pomalého posilování kritické distance od odsunu (za nespravedlivý jej považovalo již 39 % dotázaných, opačně jej vnímalo 42 %) a klesá podpora zachování platnosti dekretů prezidenta Beneše (poprvé pod 50 %).⁹⁹ Snahy vztahovat se k otázkám minulosti „na místech“ vyvolávaly často vášnivé debaty a kontroverze. Tak město Opava se zabývalo otázkou odhalení pamětní desky bývalým německým obyvatelům Opavy.¹⁰⁰ Město Vyškov zrušilo usnesení o vytvoření pamětní tabule o německém obyvatelstvu, které kraj kolonizovalo před 800 lety.¹⁰¹ V Jihlavě byly uloženy ostatky údajných německých obětí z Budínky u Dobronína.¹⁰²

Nadále se osvědčovala práce institucí, založených česko-německou deklarací roku 1997; patřily k důležitým příkladům úspěšné institucionalizace procesu sblížování, o kterém se diskutovalo i v zahraniční literatuře.¹⁰³ Nezastupitelná tak byla činnost Fondu budoucnosti, který v roce 2012 schválil kofinancování 387 bilaterálních kulturních, poznávacích, sociálních a dalších projektů v hodnotě 45,5 mil. Kč. Dané prostředky byly zásadním předpokladem pro širokou paletu akcí především v době úsporných opatření a minimálního hospodářského růstu.

Česko-německé diskusní fórum vedle výroční konference v Ostravě (3. listopadu, tematické zaměření na energetiku) pořádalo i menší akce (např. diskuse ke krizi v eurozóně v červnu), zintenzivnilo svou činnost a přijalo usnesení o zvýšení efektivity jím organizovaného dialogu, mj. cestou přesnějšího tematického zaměření akcí.¹⁰⁴

Společnost Živá paměť zahájila program, který se zaměřuje na psychosociální podporu, neformální setkávání přeživších obětí nacismu, ve vybraných případech také na sociální výpomoc romským obětem. Program financují německé železné dráhy a potrvá dva roky.¹⁰⁵

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: IDENTIFIKACE A CHARAKTERISTIKA HLAVNÍCH AKTÉRŮ

Pohled na české aktéry skýtal pro českou veřejnost a německé partnery čím dál tím nepřehlednější obraz. Česká republika neměla jednu, ale při nejmenším tři zahraniční politiky. V první řadě se důrazně prosazoval zakladatel ODS a v roce 2012 stále ještě prezident ČR V. Klaus. Prezident přitom vystupoval vůči Německu a Evropě jako Margaret Thatcherová a vůči Rusku a Číně jako Gerhard Schröder. V Německu zazněla dosti přesvědčivě teze, že prezident Klaus chce vyvést ČR z EU a dokonce, že chce rozbít EU jako takovou.¹⁰⁶ Mezi příklady nestandardního postupu patřil Klausův veřejný útok na pražskou pobočku Nadace Konrada Adenauera (KAS), kvůli odvolání účasti Petra Macha z konference, kterou KAS sponzoroval; prezident dokonce pohrozil vrácením ceny dané nadace.¹⁰⁷

Trvalý vliv prezidenta v ODS nechával oslabenému předsedovi Nečasovi poměrně malý prostor, a to tím spíše, že se Nečas ke Klausovu politickému odkazu hlásil.¹⁰⁸ Pozice premiéra Nečase tak byla rozporná: na jedné straně prosadil dynamické usmíření s Bavorskem a rozvíjel korektní vztahy s kancléřkou, na druhé straně zjevně ustupoval Klausovu tlaku v otázkách EU.

Současně trval velmi pozitivní vztah k ministru zahraničních věcí Schwarzenbergovi, i když hodnověrnost ministrových pozic ztrácela na přesvědčivosti: výhrůžky, že odejde z vlády, když se nezmění postoj premiéra Nečase, nikdy nesplnil.

Parlament se ke vztahům s Německem vyjadřoval jen v rámci debat o obecnějších otázkách, zejména pokud jde o řešení krize eurozóny, vývoj ekonomiky a sociální problematiku; Německo zde figurovalo téměř výhradně jako referenční bod v pozitivním smyslu: poslanci (nejčastěji Jiří Paroubek) srovnávali sociálně-ekonomické parametry ČR a SRN, odkazovali na ekonomický význam vztahů se západním sousedem.

Ministerstvo zahraničních věcí si zachovalo profesionální vedení, kompetentnost Evropské sekce a teritoriálního Odboru střední Evropy byla nadále mimo pochybnost.

Po dvou letech, kdy diplomatické zastoupení v SRN procházelo významnými změnami a zároveň citelnou redukcí, se situace stabilizovala. Aktivní velvyslanectví (velvyslanec Rudolf Jindrák) v Berlíně zajišťovalo stabilní fungování generálního konzulátu v Drážďanech, Českého domu v Düsseldorfu. Vzhledem k dynamice česko-bavorských vztahů se zvažovalo rozšíření Generálního konzulátu v Mnichově (vedoucí úřadu Josef Hlobil). Zachování byť redukovaného Generálního konzulátu v Drážďanech (vedoucí úřadu Jarmila Krejčíková) bylo významnou politickou investicí do česko-saských vztahů. Profesionálně fungovala Česká centra v Berlíně a Mnichově.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VEŘEJNÝ A MEDIÁLNÍ PROSTOR

Podle některých názorů lze česko-německé vztahy označit z hlediska médií za uspokojivé. *„Ani média si již nestěžují. Ta se o ně téměř nezajímají, což bývá v dnešní době nejspolehlivějším příznakem neproblematické situace.“*¹⁰⁹

Pokračoval tak trend posledních let: Německo bylo ve středu zájmu médií v kontextu EU – zejména řešení krize eurozóny, rostoucího tlaku na reformu EU a posílení hospodářského růstu. Posílila se tak pozornost věnovaná Německu obecně, tradiční téma naopak představovala otázka dopadu na ekonomiku ČR a Evropy vůbec.

Jen omezenou pozornost vyvolaly úniky z *WikiLeaks*, které citovaly údajné výrok z okruhu českých diplomatů, prezentující německou politiku vůči Rusku jako naivní a chybnou.¹¹⁰

V českém tisku se diskutovalo o úkolech, které před politikou SRN – před kancléřkou Merkelovou – stojí; při pokračující převaze neoliberálního diskurzu v seriozních denících byl nejčastějším přístupem značná empatie vůči německému postoji. Podle rozšířeného názoru bylo vnitropolitickým úkolem A. Merkelové formulovat přesvědčivou strategii záchrany eura, získat pro ni německé voliče a umlčet kritiky, vyrovnat se s oslabením koaliční FDP a vyřešit napjatý vztah s CSU.¹¹¹ Poměrně široce je rozšířen názor, že bez politického řešení (fiskální unie, nákupu dluhopisů ze strany ECB) dlouhodobá stabilizace eura není možná – Německo je přitom ale vnímáno nikoli jako hegemon, ale jako opatrný a neochotný aktér, který se k tomuto řešení pomalu kloní.¹¹²

Zdůrazňuje se, že vliv SRN v eurozóně samozřejmě narostl a že Německo prosadilo svou interpretaci krize, podle níž hlavní příčinu problémů představuje nadměrné státní zadlužování (tento pohled je v české diskusi často kritizován jako zjednodušený). Nicméně Evropa „*rozhodně nestrádá pod nějakým německým diktátem*“ a SRN za poslední tři roky učinila ústupky ze svého modelu, které byly dříve naprosto nemyšlitelné.¹¹³

Nejednota panovala ohledně rizik a nákladů případné politické unie a naopak rozpadu eurozóny. Je silně zastoupeno přesvědčení, že Německo bude těžit z obou scénářů – buď jako hegemon EU (alespoň v rozpočtově-finanční sféře), nebo jako národní stát osvobozený od „*otěží solidarity*“.¹¹⁴ Spíše než za vedení a případně „*diktát*“ bývala německá politika kritizována za to, že podlehla tlaku jižních zemí EU (zejména Francie, Itálie a Španělska) na „*kolektivizaci dluhů*“ a není ochotna to přiznat před domácí veřejností.¹¹⁵ S pochopením se uvádělo, že si kancléřka Merkelová „*alespoň vymohla, aby se banky dostaly pod společný dozor*“.¹¹⁶ Pochopení nacházela i otázka legitimacy finančních transferů: uznávalo se, že Berlín může budovat rozpočtovou unii a navyšovat transfery na jih „*jen tak rychle, jak rychle budou členské státy ochotny vzdát se fiskální autonomie*“.¹¹⁷

ZÁVĚR

Česká politika vůči SRN byla stále více rozpolcená. Ročenka roku 2011 konstatovala částečnou de-evropeizaci česko-německých vztahů díky odstupu, který premiér Nečas prosadil ve vztahu k německé strategii v eurozóně. Rok 2012 přinesl ideové zdůvodnění a koncepční ukotvení této de-evropeizace.

Bohaté spektrum spolupráce se rozvíjelo na všech úrovních, limity byly dány především finanční a administrativní kapacitou. I když platila teze o výborných hospodářských vztazích, měly by za pomoci státu proběhnout strukturální změny: české

exporty do Německa byly nadále příliš závislé na ceně práce a na fungování zahraničních společností v ČR. Mezi další nedořešená témata patřila energetika a odchod Německa od výroby jaderné elektřiny. I když k této agendě česká politika přistupovala věcně, problém přetoků energie šel k defenzivní variantě a tedy výstavbě trafostanice na hranicích s Německem. Otázky minulosti nepředstavovaly politické téma, ale staly se předmětem společenských a výzkumných aktivit, které obě strany převážně přibližovaly.

Dělicí linii ovšem představoval především vztah vůči EU a zejména vůči institucionálním aspektům vývoje eurozóny a EU jako celku. Premiér Nečas (a s ním ODS) se poprvé přihlásil k roztržitému modelu EU ve smyslu „každý dělá jen to, co se mu líbí“ (Evropa „à la carte“) a nestará se o funkčnost celku. Navíc vyhlásil záměr udržovat ČR mimo hlavní proud EU – v jehož čele se pohybuje právě německá politika, ale také všichni zastánci soudržné a udržitelné EU (např. sousední Slovensko, zažívající proto historický „upgrading“ své role v Evropě – srovnej s pozicí ČR). V neposlední řadě přinejmenším toleroval (ve skutečnosti zřejmě podporoval) nástup ultrakonzervativních sil kolem prezidenta Klause, včetně jejich protievropské linie.

Osa štěpení se tak táhla nejen mezi ČR a SRN, ale hlavně napříč českým politickým spektrem. Konzervativně-liberální vláda ČR byla ve své pozici nejednotná a ve svém důsledku záměrně udržovala ČR mimo „hlavní proud“ vývoje EU – cíl, k němuž se hlásil premiér zcela otevřeně.¹¹⁸ Prezident Klaus odmítal snahy zachránit eurozónu a posuny směrem k politické unii považoval za sklouzávání k socialismu.¹¹⁹ Výsledkem distance od německého a evropského hlavního proudu politiky v EU tak bylo pokračování částečné de-evropeizace vztahu se SRN.

Berlín nadále potřeboval podporu při vyjednávání postupu s jižními státy EU. Pokud šlo o principy hospodářské politiky, stála mu česká vláda na blízku. V otázkách institucionální podoby protikrizových opatření musel ale Berlín hledat oporu většínou jinde – ovšem s výjimkou např. jednání o zavedení bankovní unie. Česká republika vystupovala jako „evropský stát bez Evropanů“; důsledky tohoto vyprázdnění politického prostoru měly v roce 2012 jasně limitující vliv na vztahy s Německem.

K dispozici byly dva modely chování vůči EU a SRN – britský opt-out a podpora liberálních principů v německé politice na jedné straně a polská snaha o etablování strategického partnerství s Německem na straně druhé. ODS premiéra Nečase a prezident Klaus rozhodně stáli na britské pozici, kdežto polský aktivismus oslovoval většinu TOP 09 a vedení ČSSD. Rozdělení české scény a marginalizace ČR v evropské politice představovaly vybočení z kontinuity české politiky ve vztahu k EU i německému sousedovi a stavěly otázku dalšího vývoje.

Poznámky

¹ Autor děkuje za podněty a připomínky odpovědným pracovníkům vládních institucí a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán. Jde o tyto osoby (bez udání funkcí): Jiří Čištecký, Jan Bruner, Eva Dvořáková, Petr Hošťálek, Rudolf Jindrák, Dora Svobodová. Již tradičně zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný

- text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, které se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.
- ² Cít podle Schwarz, Karl-Peter (2012): *Überhaupt nicht verstanden. Vor zwanzig Jahren unterzeichneten Bonn und Prag einen Vertrag des Übergangs*. Frankfurter Allgemeine Zeitung 10. 3. 2012.
 - ³ Paterson, William (2011): *Reluctant Hegemon? Germany Moves Central Stage in the European Union*. Journal of Common Market Studies, 49, Annual Review, s. 57–75.
 - ⁴ *Smlouva mezi ČSFR a SRN o dobrém sousedství a vzájemné spolupráci*. Sbirka zákonů č. 521/1992.
 - ⁵ *Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji* (1997). On-line: www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=26316&ido=14070&idj=1&amb=1.
 - ⁶ *Koncepce zahraniční politiky České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 27. 8. 2011. On-line: www.mzv.cz/file/675937/koncepce_zahranicni_politiky_2011_cz.pdf.
 - ⁷ *Rozhovor prezidenta republiky pro Lidové noviny*, 18. 12. 2010. On-line: www.klaus.cz/clanky/2736.
 - ⁸ Václav Klaus (2012a): *Malá česká hilsneriáda aneb další případ diktatury politické korektnosti*. On-line: www.novinky.cz/domaci/226338-vaclav-klaus-mala-ceska-hilsneriada-aneb-dalsi-pripad-diktatury-politicke-korektnosti.html.
 - ⁹ Weichsel, Volker (2007): *Tschechien in Europa. Nationalpolitische Traditionen und integrationsspolitische Konzepte*, Berlin.
 - ¹⁰ Zaorálek, Lubor (2012): *Nečas Evropě nerozumí*. Blog autora, 28. 8. 2012. On-line: www.cssd.cz/aktualne/blogy/necas-evrope-nerozumi.
 - ¹¹ *Evropa a my. Zelená kniha ČSSD o evropské politice* (2012). On-line: www.cssd.cz/program/program-podle-vas/evropa-a-my.
 - ¹² Tamtéž.
 - ¹³ *Stanovisko ČMKOS k návrhu státního rozpočtu a výhled české ekonomiky na rok 2013*. Českomoravská konfederace odborových svazů, 20. 9. 2012, s. 12.
 - ¹⁴ *Otázky Václava Moravce*, Česká televize, 7. 10. 2012. On-line: www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1126672097-otazky-vaclava-moravce/212411030501007.
 - ¹⁵ *Zhoršuje se vztah Čechů k Polsku, Maďarsku, Ukrajině i Číně*. Informace z výzkumu STEM, Trendy 11/2012, 27. 11. 2012. On-line: www.stem.cz/clanek/2627.
 - ¹⁶ *Hodnocení evropské integrace – duben 2013*. Tisková zpráva CVVM, 16. 5. 2013. On-line: www.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7011/f3/pm130516.pdf.
 - ¹⁷ *Perspektivu společné evropské měny nahlížeji Češi optimističtěji než před rokem*. Informace z výzkumu STEM, Trendy 04/2013, 10. 5. 2013. On-line: www.stem.cz/clanek/2744.
 - ¹⁸ *Dienstbier a Havel byli podle Genschera skuteční Evropané*. ČTK, 26. 2. 2012
 - ¹⁹ *Důvěra se netýká nutně politiky v rámci EU: ještě větší důvěru než A. Merkelová má v ČR prezident Klaus, který stojí na opačném pólu spektra názorů na EU než kancléřka*. Viz *Důvěra vybraným politikům v mezinárodním kontextu – listopad 2011*. Centrum pro výzkum veřejného mínění. Tisková zpráva 29. 11. 2011.
 - ²⁰ Král, David (2012): „Good Neighbours, not Strategic Allies? German EU policy as seen from Prague“. In: Möller, Almut–Parkes, Roderick (eds.): *Germany as Viewed by other EU Member States*. EPIN Paper, No. 33, June 2012, s. 46.
 - ²¹ *Do eurozóny směřuje 63,8 % českého exportu a ČR odtud dováží 50,5 % zboží*. Viz *Zahraniční obchod podle skupin zemí za leden až červen 2012*. Tabulka 3. Český statistický úřad, 2012. On-line: [www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7000350F3B/\\$File/6001120703a.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/7000350F3B/$File/6001120703a.pdf).
 - ²² *Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky*, 28. 8. 2012, Praha. On-line: www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=98470&tmplid=50.
 - ²³ Nečas, Petr (2012): *Máme „luxus“ svobodné volby*. Lidové noviny, 2. 2. 2012. www.euroskop.cz/9002/20276/clanek/necas-mame-luxus-svobodne-volby/.
 - ²⁴ Bauer, Jan (2012): *K federalizaci nelze dojít nespravedlností*. Lidové noviny, 3. 7. 2012, s. 9.
 - ²⁵ *Tschechien will sich freiwillig an Schuldenbremse halten*. Der Spiegel-online, 3. 4. 2012. On-line: www.spiegel.de/politik/ausland/tschechien-will-sich-freiwillig-an-europaeischen-fiskalpakthalten-a-825549.html.

- ²⁶ *Silné a jasné české „možná“*. Komentář místopředsedy TOP09 Marka Ženíška, 3. 2. 2012. On-line: www.top09.cz/co-delame/medialni-vystupy/zenisek-silne-a-jasne-ceske-mozna-8854.html.
- ²⁷ *Ein Europe der Kleingeister*. Spiegel Gespräch s Karlem Schwarzenbergem. Spiege on-line, 9. 1. 2012. On-line: www.spiegel.de/spiegel/print/d-83504601.html.
- ²⁸ Klaus, Václav: *Klasický liberalismus se dostal v současnosti do viditelné defenzivy*. Parlamentní listy, 8. 7. 2010.
- ²⁹ Petřík, Lukáš: *Železný: Z EU vystupovat nemusíme. Ona se úspěšně drolí sama*. Parlamentní listy, 3. 7. 2010.
- ³⁰ *Ein Europe der Kleingeister*, op. cit.
- ³¹ Vystoupení na konferenci „Perspektivy bezpečnosti: Česko 21 a střední Evropa v druhé dekádě 21. století“, kterou organizoval Ústav mezinárodních vztahův Senátu Parlamentu České republiky. Praha, 10. 7. 2012.
- ³² *Battle Group EU s českou účastí získala certifikaci a je připravena k nasazení od počátku července*. 7. 6. 2012. On-line: www.acr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/battle-group-eu-s-ceskou-ucasti-ziskala-certifikaci-a-je-pripravena-k-nasazeni-od-pocatku-cervence-70411/.
- ³³ *Vondra v Německu jednal o společnou jednotku V4*. ČTK, 10. 5. 2012.
- ³⁴ *Čeští vojáci mohou pracovat v budovaném velitelství NATO a EU*. ČTK, 12. 1. 2012.
- ³⁵ *Declaration of the Visegrad Group—Responsibility for a Strong NATO*, 18. 4. 2012. On-line: www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/declaration-of-the.
- ³⁶ Lang, Kai-Olaf (2013): *Tschechien vor der Stichwahl um das Präsidentenamt*. Stiftung Wissenschaft und Politik, 16. 1. 2013. On-line: www.swp-berlin.org/de/publikationen/kurz-gesagt/tschechien-vor-der-stichwahl-um-das-praesidentenamt.html.
- ³⁷ *Nečas: Dalajlamismus či podpora Pussy Riot škodí českému exportu*. iDNES, 10. 9. 2012. On-line: zpravy.iDNES.cz/podpora-dalajlamy-podle-necase-skodi-ekspertu-fnb-domaci.aspx?c=A120910_182335_domaci_jj.
- ³⁸ *Klaus vyzval k přátelství s komunistickou Čínou, mění se prý k lepšímu*. iDNES, 27. 9. 2012. On-line: zpravy.iDNES.cz/vaclav-klaus-c9e-/domaci.aspx?c=A120927_213218_domaci_zt.
- ³⁹ *WikiLeaks: Česko chce koupit F-16, přímo o ně prosí*. Aktuálně.cz, 27. 2. On-line: aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=734912.
- ⁴⁰ Na EU jako celek spadá 81 % exportu a 64,2 % importu. *Zahraně obchod podle skupin zemí za leden až červen 2012*, op. cit.
- ⁴¹ Souhrnná teritoriální informace. Zpracováno a aktualizováno zastupitelským úřadem ČR v Berlíně k 1. 4. 2013, s. 97. On-line: www.businessinfo.cz/es/zahranicni-obchod-eu/teritorialni-informace-zeme/nemecko.html.
- ⁴² *Love in a cold climate. Germany and eastern Europe: Germany's eastern policy has never been stronger*. The Economist, 4. 12. 2012.
- ⁴³ Souhrnná teritoriální informace, op. cit., s. 95 a 97.
- ⁴⁴ *AHK Konjunkturumfrage MOE 2012*. Deutsche Auslandshandelskammer, 2012. On-line: tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Presse/PM_2012/Konjunkturbericht_MOE_2012.pdf.
- ⁴⁵ Sobišek, Pavel (2013): *Výzva pro tvůrce ekonomické politiky*. Plus, duben 2013, s. 15. On-line: tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Plus-Ausgaben/ausgaben_pdf/2013/plus_022013.pdf.
- ⁴⁶ *Železniční koridor Praha – Mnichov chápou regiony jako prioritu*. ČTK, 23. 1. 2012.
- ⁴⁷ *Výstavba železničního koridoru z Prahy do Mnichova zůstává prioritou*. On-line: www.plzensky-kraj.cz/es/clanek/vystavba-zeleznicniho-koridoru-z-prahy-do-mnichova-zustava-prioritou.
- ⁴⁸ *Lebendige Nachbarschaft, gelebte Freundschaft. 20 Jahre Freistaat Sachsen und Tschechische Republik. Živé sousedství, žité přátelství – 20 let Svobodného státu Sasko a České republiky* (2012). Sächsische Staatskanzlei, Dresden.
- ⁴⁹ *Němci dostali více času na námítky k ekologické studii k Temelínu*. ČTK, 21. 5. 2012.
- ⁵⁰ *Diskusi o Temelínu poslouchá v Pasově jen pár desítek lidí*. ČTK, 12. 6. 2012.
- ⁵¹ *Welt.de: Bavoři mají strach z české Fukušimy*. ČTK, 3. 6. 2012.
- ⁵² *ČEPS a další operátoři chtějí omezit přetoky energie v Evropě*. ČTK, 26. 3. 2012.

- ⁵³ Nečas vyloučil, že by ČR chtěla blokovat přetoky proudu z Německa. ČTK, 10. 2. 2012.
- ⁵⁴ Schwarzenberg se ohradil proti německé kritice vůči Temelínu. ČTK, 11. 6. 2012.
- ⁵⁵ Česko bude moct v případě nouze odpojit přeshraniční vedení. ČTK, 16. 10. 2012.
- ⁵⁶ Interview s poslancem bavorského parlamentu Tobiasem Reijsem. Plus, duben 2013, s. 9. On-line: tschechien.ahk.de/fileadmin/ahk_tschechien/Plus-Ausgaben/ausgaben_pdf/2013/plus_022013.pdf.
- ⁵⁷ Rozhovor autora v Bayerische Staatskanzlei, 19. 4. 2014.
- ⁵⁸ V příhraničí Německa, ČR a Polska klesá kriminalita. ČTK, 15. 6. 2012.
- ⁵⁹ Der Spiegel: Sasko-česko-polské pomezí - vydáno k drancování. ČTK, 20. 3. 2012.
- ⁶⁰ Bavorská europoslankyně prý chce v EU žalovat ČR kvůli pervitinu. ČTK, 28. 11. 2012.
- ⁶¹ Bavoři kvůli pašování pervitinu z ČR zpřísní kontroly u hranic. ČTK, 22. 11. 2012.
- ⁶² Karlovarský krajský radní Sloup: Němci by chtěli ostrahu hranic. ČTK, 4. 12. 2012.
- ⁶³ Lebendige Nachbarschaft, gelebte Freundschaft. 20 Jahre Freistaat Sachsen und Tschechische Republik. Živé sousedství, žité přátelství – 20 let Svobodného státu Sasko a České republiky (2012). Sächsische Staatskanzlei, Dresden, s. 9.
- ⁶⁴ Altman, Dominik (2012): 20 Jahre Zusammenarbeit an der Basis. Mittelbayerische Zeitung, 19. 4., s. 27.
- ⁶⁵ Viz Regionální a přeshraniční spolupráce. MZV ČR. On-line: www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/multilateralni_spoluprace/regionalni_a_preshranicni_spoluprace/index.html.
- ⁶⁶ Bavorsko a Česko podepíší memorandum o rozvoji železniční dopravy. ČTK, 1. 2. 2012.
- ⁶⁷ Lužický seminář ode dneška slouží česko-saským vztahům. ČTK, 18. 6. 2012.
- ⁶⁸ 20 Jahre sächsisch-tschechische Zusammenarbeit. On-line: www.internationales.sachsen.de/20_jahre_jubilaeum_zusammenarbeit_von_sachsen_und_tschechien.htm.
- ⁶⁹ Altman, Dominik (2012): op. cit., s. 27.
- ⁷⁰ Souhrnná teritoriální informace, op. cit.
- ⁷¹ Informace o binacionálním výukovém programu Gymnázia Friedricha Schillera viz on-line: www.sn.schule.de/~schiller/index.php?option=com_content&view=section&id=14&Itemid=120&lang=cs.
- ⁷² Premiér Saska-Anhaltska: Německo nesmí ohrožovat ČR blackoutem. ČTK, 12. 4. 2012.
- ⁷³ V Linci vznikl nový Evropský region Dunaj-Vltava. ČTK, 30. 6. 2012.
- ⁷⁴ Informace o strategii rozvoje regionu viz on-line: www.europaregion-donau-moldau.at/xchg/SID-CEF347A5-037132F6/hs.xsl/148_CSYS_HTML.htm.
- ⁷⁵ Sasko dál odmítá jez na Labi u Děčína, může prý poškodit přírodu. ČTK, 5. 4. 2012.
- ⁷⁶ Saský ministr v Praze: Stavět větrníky bez souhlasu obyvatel nelze. Ekolist.cz, 25. 8. 2012. On-line: ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/sasky-ministr-v-praze-stavet-vetrniky-bez-souhlasu-obyvatel-nelze.
- ⁷⁷ Čeští a bavorští studenti se budou učit ekologické gastronomii. ČTK, 1. 11. 2012.
- ⁷⁸ Rok po otevření německého trhu práce ho Češi a spol. nezaplavili. ČTK, 26. 4. 2012.
- ⁷⁹ Přibývá Němců dožívajících v ČR a u Slováků, na péči doma nemají. ČTK, 29. 10. 2012.
- ⁸⁰ Němci jezdí stále více za lékaři do ciziny, Česko nevyjímá. ČTK, 5. 1. 2012.
- ⁸¹ K Rozvadovu by v akutních případech mohly jezdit německé sanity. ČTK, 16. 11. 2012.
- ⁸² Zájem o němčinu upadá, propagovat ji budou kraje a velvyslanectví. ČTK, 27. 4. 2012.
- ⁸³ Čeští spisovatelé se chystají na literární turné. ČTK, 18. 2. 2012.
- ⁸⁴ V bavorském Frauenau bude česko-německý ateliér uměleckého skla. ČTK, 20. 11. 2012.
- ⁸⁵ Univerzity v Plzni a Řezně zmapovaly česko-bavorské příhraničí. ČTK, 23. 5. 2012.
- ⁸⁶ Univerzity v příhraničí zakládají česko-německé výzkumné týmy. ČTK, 14. 3. 2012.
- ⁸⁷ V česko-německém příhraničí startuje projekt orientovaný na děti. ČTK, 20. 3. 2012.
- ⁸⁸ Muzeum fotoateliér Seidel. On-line: fotobanka.seidel.cz/museum-fotoatelier-seidel.
- ⁸⁹ Mezinárodní konference u příležitosti 20. výročí podpisu Smlouvy o dobrém sousedství mezi Československem a SRN. Pořádal Ústav mezinárodních vztahů ve spolupráci s Velvyslanectvím Spolkové republiky Německo v ČR, s podporou Česko-německého fondu budoucnosti. Praha, 8. 3. 2012.

- ⁹⁰ *Dopis prezidenta SRN Joachima Gaucka českému prezidentu Klausovi*. ČTK, 8. 6. 2012.
- ⁹¹ Tamtéž.
- ⁹² *Šéf sudetských Němců přivítal Gauckovu omluvu za Lidice a Ležáky*. ČTK, 12. 6. 2012.
- ⁹³ *Lidice po 70 letech od masakru poprvé navštívil německý prezident*. ČTK, 10. 10. 2012.
- ⁹⁴ *Sudetští Němci nevidí vztah svých zájmů k církevním restitucím*. ČTK, 4. 9. 2012.
- ⁹⁵ *Řeč ministerského předsedy Bavorska Seehofera*, 27. 5. 2012. On-line: www.bayern.de/Reden-Staatskanzlei-.1362.10376092/index.htm. Dále: *Předák sudetských Němců kritizoval Klause, chce na Hradě rozum*. ČTK, 27. 5. 2012.
- ⁹⁶ *Nečas ocenil česko-německé vztahy 70 let po lidické tragédii*. ČTK, 10. 6. 2012.
- ⁹⁷ *Bavorsko-česká síť digitálních historických pramenů*. On-line: www.portafontium.eu/.
- ⁹⁸ *Na vyhnance a jejich utrpení se podle Merkelové nesmí zapomenout*. ČTK, 20. 3. 2012.
- ⁹⁹ *CVVM: Polovina Čechů pro platnost dekretů, nejméně od roku 2002*. ČTK, 10. 1. 2012.
- ¹⁰⁰ *Hláška řeší ožehavý problém: žádost o německý památník*. Opavský a hlučinský deník, 16. 1. 2012. On-line: opavsky.denik.cz/zpravy_region/hlaska-resi-ozehavy-problem-zadost-o-nemecky-pamat-html.
- ¹⁰¹ *Pamětní deska odsunutým Němcům ve Vyškově nebude*. ČTK, 25. 4. 2012.
- ¹⁰² *V Jihlavě byly pohřbeny poslední ostatky z Dobronína*. ČTK, 8. 10. 2012; *V Jihlavě dnes budou pohřbeny ostatky z masového hrobu Budínka*. ČTK, 15. 9. 2012.
- ¹⁰³ Gardner Feldman, Lily (2012): *Germany's Foreign Policy of Reconciliation: From Enmity to Amity*. Lanham – Rowman & Littlefield publ.
- ¹⁰⁴ Schuch, Gereon–Schevarado, Jennifer–Handl, Vladimír (2012): *Pracovní skupina „Reflexe“ Rady Česko–německého diskusního fóra. Shrnutí výsledků*. On-line: [google.sk/#sclient=psy-ab&q=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&oq=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&gs_l=hp.3...3966.7859.1.8372.28.21.0.0.16.413.5325.0j1j12j5j1.19.0...0...1c.1.19.psyab.DAR7W1p4VAo&pbx=1&bav=on.2,or.&bvm=bv.48705608,d.ZWU&fp=8a35907bb306f7f2&biw=1280&bih=685](https://www.google.sk/#sclient=psy-ab&q=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&oq=CNFB+PS+Reflexe_doporuceni&gs_l=hp.3...3966.7859.1.8372.28.21.0.0.16.413.5325.0j1j12j5j1.19.0...0...1c.1.19.psyab.DAR7W1p4VAo&pbx=1&bav=on.2,or.&bvm=bv.48705608,d.ZWU&fp=8a35907bb306f7f2&biw=1280&bih=685).
- ¹⁰⁵ *Informace o projektu viz on-line: www.zivapamet.cz*.
- ¹⁰⁶ *Die Welt: Václav Klaus chce rozbit Evropskou unii*. ČTK, 7. 3. 2012.
- ¹⁰⁷ *Dopis prezidenta republiky řediteli českého zastoupení Konrad Adenauer Stiftung Hubertu Gehringovi*. 1. 3. 2012. On-line: www.klaus.cz/clanky/3053.
- ¹⁰⁸ Klaus, Václav (2012b): *The Bruges Group Speech about Europe*, 3. 5. 2012. On-line: www.klaus.cz/clanky/3091.
- ¹⁰⁹ *Expertí deklaraci hodnotí jako úspěšnou a inspirativní*. ČTK, 19. 1. 2012.
- ¹¹⁰ *WikiLeaks: Česko chce koupit F-16, přímo o ně prosí*. Aktuálně.cz, 27. 2. On-line: aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=734912.
- ¹¹¹ Sládek, Jiří (2012): *K záchraně eura vedou tři cesty*. Hospodářské noviny, 30. 8. 2012, s. 6.
- ¹¹² Hudema, Marek (2012): *Sever proti Jihu. Potížisté opět táhnou zbytek Evropy do krize*. Hospodářské noviny, 15. 8. 2012, s. 2.
- ¹¹³ Houska, Ondřej (2012): *Německo: rozpačitý lídr*. Hospodářské noviny, 14. 8. 2012, s. 9.
- ¹¹⁴ Fištějn, Jefim (2012): *Na ztracené vartě*. Lidové noviny, 13. 7. 2012, s. 10.
- ¹¹⁵ Zlámalová, Lenka (2012a): *Rozdělení společnými dluhy*. Lidové noviny, 12. 7. 2012, s. 8.
- ¹¹⁶ Zlámalová, Lenka (2012b): *Sjednocení soukromých dluhů*. Lidové noviny, 2. 7. 2012, s. 12.
- ¹¹⁷ Bureš, Jan (2012): *Euro jako politický projekt*. Lidové noviny, 15. 10. 2012, s. 13.
- ¹¹⁸ *Projev předsedy vlády Petra Nečase na poradě vedoucích zastupitelských úřadů České republiky, op. cit.*
- ¹¹⁹ Klaus, Václav (2012c): *Global Governance and its European Variant*. 11. 6. 2012. On-line: www.klaus.cz/clanky/3116.